

برنامه درسی

دوره مدّت، کاربردی و کارآمد

دستگاه توانمند دروس — وزوی
از آغاز تا ورود به درس خارج
و دستیابی به مرتبه نخست اجتهاد

حداکثر در مدت شش سال

محمد حسین ملک زاده

سرشناسه : ملک‌زاده، محمدحسین
عنوان و نام پدیدآور : برنامه درسی کوتاه مدت کاربردی و کارآمد برای خواندن دروس حوزوی... / مؤلف محمدحسین ملک‌زاده.

مشخصات نشر : قم: اعتدال اسلامی، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری : ۱۲۸ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۳۸۵-۰۰۴ : ۳۵۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : حوزه‌های علمیه -- برنامه‌های درسی

ردمبندی کنگره : ۱۳۹۳ ب۴ / م۷ ۷/۴ BP

ردمبندی دیوبی : ۳۹۷/۰۷۱

شماره کتابشناسی ملی : ۳۵۵۲۰۲۳

کتابخانه

● عنوان کتاب: برنامه درسی | کوتاه مدت، کاربردی و کارآمد

● مؤلف: محمدحسین ملک‌زاده

● ناشر: اعتدال اسلامی

● نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۴۰۰

● شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

● طراح جلد: حسن حاج‌علی

● صفحه‌آرا: سیدامیر سجادی

● چاپ: گنجینه

● قیمت: ۵۰۰۰ تومان

● شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۳۸۵-۰۰۴

● نشانی: قم، خیابان صفائیه، کوچه ۲۳، پلاک ۲۱

● تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۸۴۰۶۱۷ motaleah@gmail.com

تمامی حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

■ فهرست مطالب ■

۱۳	■ مقاله ناشر
۱۹	■ مقدمه مؤلف
۲۳	■ گامی در مسیر تحلیلی مثبت
۲۴	■ کوتاه مدت، کاربردی و درآمد
۲۴	■ برنامه اجتهاد محور
۲۷	■ تخصیص اکثرا
۳۰	■ اجتهاد؛ خیلی دور، خیلی نزدیک
۳۲	■ سطوح چهارگانه اسلام شناسی
۳۳	■ اسلام شناسی عمومی
۳۵	■ اسلام شناسی نیمه تخصصی و ترویجی
۳۷	■ خلط سطوح اسلام شناسی، اشکال عمده برنامه های درسی
۳۸	■ گروه هدف و مخاطبان این برنامه
۳۹	■ زمان پیشنهادی برای اجرای برنامه
۳۹	■ امکان کاهش زمان برنامه
۴۳	■ عناوین کلی دروس و سرفصل ها
۴۴	■ معرفی کتاب برای سرفصل ها و عناوین دروس

- ۴۵..... ■ دروس اساسی و مهم دیگر به ویژه تفسیر قرآن
- ۴۶..... ■ حفظ موضوعی قرآن حکیم
- ۴۸..... ■ آشنایی با احکام شرعی و فروعات فقهی (به صورت غیر استدلالی)
- ۴۸..... ■ هدایه، صمدیه و شرح الفیه ابن مالک
- ۴۹..... ■ «مغنی» کتابی برای مطالعه
- ۵۰..... ■ تمرین و تطبیق ادبیات عرب (تجزیه، ترکیب و تحلیل بلاغی)
- ۵۱..... ■ تطبیق و تمرین عملی منطق
- ۵۳..... ■ کالمه عربی
- ۵۹..... ■ جاد، کلامی فقه و اجتهاد
- ۶۰..... ■ شرح لمعه
- ۶۳..... ■ فقه مقارن
- ۶۷..... ■ قواعد فقهیه
- ۶۸..... ■ علوم حدیث
- ۶۹..... ■ مزایای حلقات اصول
- ۷۳..... ■ کفایة الاصول
- ۷۳..... ■ کارگاه استنباط
- ۷۶..... ■ تثبیت، تقویت و تعمیق دروس
- ۷۷..... ■ فعالیت‌های غیردرسی
- ۷۹..... ■ برنامه‌ریزی و مدیریت زمان
- ۸۰..... ■ تعطیلات
- ۸۲..... ■ شرط موفقیت

۸۵	■ مراتب اجتهاد و سطوح مجتهدین
۸۵	■ مرتبه اول
۸۵	■ مرتبه دوم
۸۵	■ مرتبه سوم
۸۶	■ مرتبه چهارم
۸۶	■ مرتبه پنجم
۸۸	■ تیل، مرتبه نخست اجتهاد
۹۱	■ متن برنامه
۹۲	■ سال اول
۹۳	■ سال دوم
۹۵	■ سال سوم
۹۶	■ سال چهارم
۹۷	■ سال پنجم
۹۸	■ سال ششم
۱۰۰	■ سال هفتم، شروع دروس خارج و تخصصی
۱۰۱	■ ورود به رشته های تخصصی، پیش از اجتهاد، کال چیدن اساتید
۱۰۳	■ دستیابی به مرتبه دوم اجتهاد
۱۰۵	■ توصیه هایی برای مرحله بحث خارج
۱۰۵	■ الف) عوامل ظاهری پیشرفت در درس
۱۰۶	■ ب) انتخاب چند باب مهم تراز عبادات و معاملات
۱۰۷	■ ج) اتخاذ مبنا و ابراز نظر مستدل در هر مسأله یا هر بخش از درس

- د) عدم اکتفاء به یک استاد (منحصر نکردن خود در درس یک استاد) ۱۰۸
- ه) استفاده توأمان از درس عمومی و درس خصوصی ۱۰۹
- و) بهره‌مندی از اساتید نوپرداز، در کنار اساتید سنت‌گرا ۱۱۲
- ز) بهره‌گیری از مشاور درسی و راهنمای علمی ۱۱۳
- ح) هرمنوتیک، فلسفه تحلیلی و فلسفه علم ۱۱۴
- فهرستی از تألیفات نویسنده ۱۱۷
- ارتباط با نویسنده ۱۲۵

■ مقدمه ناشر

تحول در حوزه علمیه، آرمانی است که از دیرباز در اندیشه، گفتار و نوشتار بسیاری از دانشمندان و اندیشمندان دلسوز حوزوی مطرح بوده است و هر کدام به مهم خویش، گامی در این راه برداشته‌اند.

البته همان طریقی که ریسنده محترم در بخشی از متن و پاورقی ابتدای کتاب نیز آورده است، آنچه مطلوب است - و حتماً مد نظر آن دلسوزان هم بوده است - تحول مثبت یعنی تحولی تکاملی و در راستای هدف غایی می‌باشد و نه هر دگرگونی، تغییر و تحریفی که به مسخ، انحراف، تحریف، تضییع، تعطیل، دور شدن از مقصد و معصود و هدر رفتن سرمایه‌ها و منابع انسانی و غیر انسانی منجر شود.

برای بیان لزوم تغییر و تحول مثبت در نظام و برنامه علمی حوزه و کوتاه، کاربردی و کارآمد شدن آن، به جای آنکه از پیش خود چیزی بگوییم مستقیماً به سراغ بیانات رهبر فرزانه انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه‌ای می‌رویم و در قدم اول سخنان معظم له در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم که در سال ۷۹ در مدرسه فیضیه ایراد شده است را با هم مرور می‌کنیم:

«نظام درسی در حوزه باید کوتاه و کارآمد و به روز شود. من قبلاً هم راجع به مسأله برنامه های درسی حوزه عرض کرده ام که بنده به هیچ وجه طرفدار رقیق کردن، بی عمق کردن و بی سواد بار آوردن طلبه نیستم؛ اشتباه نشود. من می گویم این دوره ای را که ما طی می کنیم، می تواند با استفاده از شیوه های جدید، فشرده تر شود. مثلاً من ادبیات را عرض کنم. من نمی دانم اکنون ادبیات در چند سال خوانده می شود؛ اما ادبیاتی را که مادر کتاب «مغنی» یا «مختصر مغنی» یا «مطوّل» یا «مختصر مطوّل» می خوانیم، ادبیات استدلالی است؛ یعنی راهی برای مجتهد شدن در ادبیات است و طلبه ما این را لازم ندارد. فقه به احتیاج نیست که در ادبیات مجتهد باشد. این که گفته اند در همه مقامات اجتهاد، اجتهاد لازم است، حرف محکمی نیست. البته در بعضی مائش اجتهاد لازم است؛ اما در این چیزها اجتهاد لازم نیست. شما باید بدانید که این کلمه به چه معنا به کار می رود. این قدر چیزهای متفق علیه در ادبیات وجود دارد. «چرا این جمله یا این کلمه به این معنا به کار می رود؛ فلان نحوی این طور گفته است، این هم استدلالش؛ فلان کسی دیگر این گونه گفته، این هم استدلالش»؛ شما به اینها چه احتیاجی دارید؟! باید کارآمد، کوتاه، به روز، در مدت کوتاهی - یکی، دو سال - از دوره ادبیات عبور کنند؛ از اول تا آخر. به خصوص امیر طلائع که وارد حوزه می شوند، غالباً دارای معلوماتی هستند؛ چیزهایی را اطلاع دارند، چیزهایی را خوانده اند؛ احتیاجی به این کتاب های فارسی و عربی و مخلوط ندارند. درباره فقه و اصول هم نظراتی هست؛ البته آن جا مسأله پیچیده تر و مشکل تر

است؛ چون دوره سطوح، بسیار مهم و برای پیشرفت های بعدی پایه است. به هر حال نظام درسی باید دائماً مورد توجه باشد. از جمله مواردی که در برنامه ریزی های مراکز آموزشی بزرگ، به طور دائم در حال تحول است، نظام درسی و کتاب درسی است. دائم نقص هایش را برطرف و آن را با خصوصیات لازم برای آموزش و پرورش همراه می کنند...

... و آخرین بخش عرایض من، توصیه ها و تذکرات به شما عزیزان است. اول این که درس خواندن را جدی بگیرید عزیزان! نگویید چون این برنامه فلان عیب را دارد پس رها می کنم؛ نه. تا برنامه تغییر نکرده است، همین برنامه ای که وجود دارد، باید باید دنبال شود. باید درس بخوانید. تا قبل از اتمام دوره سطح، توصیه من این است. بالایی که مشغول به سطوح هستند، تا قبل از آن که از سطح خارج شوند، به هیچ کار دیگر غیر از درس نپردازند. درس بسیار جدی است؛ درس بسیار مهم است. علم و سواد پایه اصلی است؛ بدون آن هیچ نقشی نمی توانید ایفا کنید، درست نمی توانید ایفا کنید. نقش آفرینی غلط، از نقش آفرین نبودن به مراتب خسران دهنده تر است.» ایشان چند سال پیش از ایراد بیانات فوق نیز در سخنرانی دیگری در حوزه علمیه قم فرموده بودند:

«مسأله کتاب های درسی را باید جدی گرفت. باید کتاب های درسی را تغییر کند. بنای بر تغییر هم باید بر صرفه جویی در وقت طلبه باشد. طلبه ما مغنی را می خواند، در حالی که همین مطالبی که در مغنی است، مقدار لازم آن در کتاب کوچک تر دیگری وجود دارد... این، درس

خارج است. مگر ما می‌خواهیم خارج نحو بخوانیم؟ ما می‌خواهیم بدانیم «واو» در چه معنایی استعمال می‌شود و این نکته را در آن کتاب ساده‌تر نوشته‌اند.

چرا ما بی خود، در مغنی یا مطؤل این همه وقت تلف کنیم؟ آنچه را که باید در مطؤل یاد گرفت، در کتابی که حدود یکدهم مطؤل است، بخوانید. چه لزومی دارد که ما کتاب معالم را بخوانیم که براساس اولین کتاب اصولی متعلق به چندین قرن پیش است؟ در حالی که کتاب معالم، هر چند که مطلبش یک مطلب اصولی است و بالاخره برای متمم مفید است، اما عبارات آن عبارات مشکل‌ترین است. چرا ما طلبه را با عبارات معطل کنیم؟

امروز در دنیا دارند سرین می‌کنند که مشکل‌ترین مطالب را به آسان‌ترین زبان‌ها بیان و فرموله کنند و می‌گذارند تا با گفتن یک کلمه، مخاطب ده کلمه را بفهمد. اما ما بیاییم عبارت مشکلی را برای بیان مطلبی انتخاب کنیم، همین مطلبی که مرحوم صاحب معالم، رحمه الله علیه، به عبارت مشکل بیان کرده است. این مطالب را فرد دیگری در کتاب اصولی دیگری که از معالم کوچک‌تر و جزئی‌تر هم هست، چهارصد سال بعد از «معالم» نوشته و همه مطالب لازم معالم را به زبان ساده بیان کرده است این که بهتر از آن است. چه استدلالی است سراین عقیده وجود دارد که ما کتاب‌ها را عوض نکنیم؟

... ما می‌خواهیم کاری صورت گیرد که طلبه وقتی به پای درس خارج

(که اول شروع کار جدی است و الا بقیه، مقدمات درس خارج است) می‌رسد و اگر استاد در درس خارج، کلمه‌ای گفت و اشاره‌ای کرد، او گیج و گم نباشد، مسأله اصولی را بداند، کتاب اصول خوانده باشد، فقه بلد باشد، ذهنش با استدلال‌ها آشنا باشد و مبنای شیخ و آخوند را بداند.

این، هدایای آن طلبه‌ای است که سطوح مقدماتی و عالی‌ه را می‌خواند. اگر بتواند همه اینها را در ظرف چهار سال بخواند، مگر عیب دارد؟ طلبه را از دیپلم بی‌نویسم، پنج سال درس مقدمات و ادبیات و سطوح را بخواند و بعد وارد درس خارج بشود. کار اصلی را شروع کند...

... بنابراین، باید در کتاب رسی تغییر جدی صورت گیرد. چون، تحول از پایه باید شروع بشود، در خود تب درسی باید کار بشود و در درس خارج فقه هم مباحث کاربردی و مورد استفاد باید مطرح گردد. بعضی از مباحث، مخصوصاً در اصول و در فقه وجود دارد که واقعاً مورد احتیاج نیست، ولی در اصول و فقه این مباحث را می‌خوانند در حالی که یک فقیه، در تمام طول بیست سال هم که استنباط کند، ممکن است یک بار حاجتش به چنین بحثی، یا به مبنای معانی حروف یا در حقیقت و مجاز و یا مبانی دیگر بیفتد. چه لزومی دارد ما این همه در مباحث اصول اصول، معطل بشویم؟

در این زمینه مرحوم شهید صدر، رضوان الله علیه، کار خوبی کرده‌اند. آن کاری که ایشان در باب اصول کردند و آن پیشنهادی که در زمینه

درس و تعلیم اصول دادند، پیشنهاد خوبی است.

«انتشارات اعتدال اسلامی» به عنوان مرکز نشر آثار استاد محمد حسین ملک زاده، افتخار دارد که توانسته است کتاب حاضر را که از یک طرف، لبتیکی عملی و نه شعاری، به دغدغه ها و خواست های حکیمانه علمای روشن بین و متفکران دلسوزی همچون مقام معظم رهبری است و از طرف دیگر، مشتاقان فراوانی طی یک دهه ای که از تألیف آن گذشته است، بی صبرانه پیگیر و منتظر انتشار آن بوده اند، منتشر سازد و به مخاطبان اجمند تقدیم نماید.

www.ketab.ir

■ مقدمه مؤلف

بسم الله الرحمن الرحيم وإياه نستعين
الحمد لله الذي فضل مداد العلماء على دماء الشهداء
وجعلهم ورثة الأنبياء
والصلاة والسلام على سيدنا ونبينا محمد وأهل بيته الامناء
قال الله تبارك وتعالى في حكم نبيه ومنيف خطابه:
«فلولا نفر من كل فرقة منهم لثافة ليتفقهوا في الدين ولينذروا قومهم
إذا رجعوا إليهم»^۱

این صحیفه مطبوع که از اقبال بلخا، لایق دمه پر فروغتان گردیده
است، حاوی برنامه‌ای است که به درخواست مهد، مکرر و مصرانه
برخی از جوانان مستعد ایرانی و غیر ایرانی، به ویژه مداحان از دانشجویان
و فارغ التحصیلان دانشگاهی در رشته‌های گوناگون و حتی تعدادی از
مدرسان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها که علاقمند به تحصیل
تخصصی در زمینه علوم و معارف اسلامی و پرداختن به درس حوزی
بودند و نیز گروهی از طلاب مقدمات و سطح حوزه علمیه، در حدود

سال ۱۳۸۵ هـ. ش و یا اندکی پیش از آن، به نگارش درآمد و تصویر متن دست نویسی آن در اختیارشان قرار گرفت.

اما - از قراری که بعداً دانسته شد - پس از مدتی این برنامه به وسیله خود آن عزیزان و بدون اطلاع نگارنده، تکثیر شده، به جمع بیشتری داده شد و دست به دست چرخید. نتیجه این امر، آن شد که شمار افزون تری از علاقمندان به خواندن دروس حوزوی به صورتی کاربردی تر، کارآمدتر و کوتاه مدت تر از شکل رایج در حوزه ها، با اصرار و الحاح فراوان، خواهان انتشار گسترده این برنامه به همراه توضیحات تفصیلی و تکمیلی شدند. این بنده که به خاطر خدا نیز به امر و خواسته این بزرگواران گردن نهاد و با چاپ و نشر این رساله و بیه که آخرین ویرایش این برنامه است، موافقت نمود، به این رجاء که ماضی ذات اقدس اله - جل و علا - قرار گیرد و با عنایت حضرتش برای مخاطبان این امر مفید باشد.

در پایان به عرض می‌رساند، با آنکه این برنامه، ثمره سال‌ها مطالعه، تحقیق، بررسی، تأمل، مشورت، بهره‌گیری از تحریرات گذشتگان و معاصران و آزمون و خطاست، در عین حال، ریسک است که راقم این سطور، خویشتن را در همه شؤون و از جمله در تدوین و تألیف کتاب و برنامه حاضر، مصون و معصوم از خطا، سهو و نسیان نمی‌داند، چرا که «إِنَّ الْعَصْمَةَ لِأَهْلِهَا»، لذا خاضعانه، مشتاقانه و با کمال امتنان، منتظر دیدگاه‌ها، انتقادات و پیشنهادهای علما، صاحب نظران، اساتید، طلاب و مدیران آموزشی حوزه درباره این طرح پیشنهادی می‌باشد تا

بتواند در ویرایش های بعدی، برنامه ای با اشکالات و کاستی های کم تر و
قوت و استحکام بیشتر ارائه نماید؛ **إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى**.
امید آنکه خداوند به همه ما توفیق و لیاقت تفهیم و تفهّم معارف خویش
و تتلمذ در مکتب ثقلین و تجنّد در مُعسِکَر حضرت حجت عَمَلُ اللَّهِ تَعَالَى
مرحمت فرماید؛ بمنّه و کرمه.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

کمترین دعاگویان

محمد حسین ملک زاده (امین الاسلام)

www.ketab.ir